

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ו ר ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושלוש

הפטרה

מטות-מסעי (תשכ"ד)

שניה מב' דפורענותא
ירמיהו ב ד-י"ט

א. שאלה כללית.

עבור על הפסוקים הנ"ל וסמן באלו מקומות ובאיזה ענין פונה הנביא בדברי תוכחתו אל בני ישראל (בלשון בוכה), ובאלו מקומות ובאיזה ענין הוא מדבר עליהם (בלשון בסתר).

השתדל למצוא מה טעם השבויים האלה בסגנון תוכחתו?

ב. י"ט ודעך וראי כי רע ומר

עזבך את ה' אלוקיך ולא פחדתי אליך.

רש"י ד"ה פחדתי: פחד שלי לא היה בלבך לירא אותי.

רמ"ק ד"ה פחדתי: שם במשקל "אהבה", "אחזה", ואמר: י אי רפחדתי לא היחה עליך, שלא פחדת שאביא עליך רעה בעונש מעשיך הרעם

אברבנאל... ותדעי מן הנבטיון שראית שבא על השבטים, כי רע ומר הוא עזבך את ה' אלוקיך, כי מאחז שראית שכל עושה רע בעיני ה' מקבל גמולו מהרה ואותם אשר עבדו אלוקים אחרים ועזבו את ה' הלכו שבי לפני צר, זה הנס ו ראוי שיוכיחך. ואומרו "ולא פחדתי אליך" אחשוב, שהוא נאמר בתמיה. ואמר: ואחר שאתה רואה כל זה בעיניך, איך לא תהיה פחדתי אליך ולא תירא? מנ?

"חזקיהו משה" (למשה יצחק אשכנזי מוסקי, תלמידו של ש"ל)

"פחדתי" - לשון בקיבה, אפילו פחד מועט.

"אליך" - לא הגיעה אליך.

מלבי"ם ודעי וראי כי רע ומר

שעורו: "ודעי כי רע - וראי כי מר". הרע יושג בכה חסדע והמרירות יושג בחוש, וח"ו ראי"ה" תפל על הטגת כל החמשה חושים, כמו (בר' כ"ז) "ראה ריח בני". ד"ה פחדתי: הנפרד פחדה במשקל אחזה.

ד"ה ודעי וראי כי רע ומר עזבך את ה' אלוקיך: שהעזיבה בעצמה היא "רע" מצד עצמה ו מר" מצד העונש הנמשך מאתה. וזה מקביל בגד "תיסרך רעתך" - "וראי כי מר", ונגד "משובותיך תוכיחוך" - "ודעי כי רע".

ד"ה ולא פחדתי אליך: ר"ל "עזבך את ה'" הוא רע ומר, אלל "פחדתי אליך" אינו רע מר, אבל תראי כי "פחדתי אליך" היתה טובה ומתוקה, כי עת שהיית מפחדת ממני היית חפשיה מכל עבודה ומוצלחת, לא כן עת עזבת את פחדתי ופחדת מן האל לים.

מקרא כפשוטו (או רליך) ד"ה כי רע ומר עזבך וכו'

וחכמים כלם מדברים בפרוש המקרא הזה כמי שלא טעם טעם חטא מעולם. בי לדבריהם הפסוק הזה כול בחטא הוא מדבר, והתארים שבראשו (= רע ומר) שניהם מתארים החטא, ובאמת החטא רע ולא מר. (ומי שטעם טעם חטא מימיו יודע, שהחטא תחילתו מתוק וסופו מר, והחוטאים לא חכמים המה לראות את הכולד). ואלו היה החטא מר לא היו בני אדם חוטאים.

ועל פי הדברים דאלה שתיים יש כאן: חטא ועונשו. ועל כרחנו נאמר, ש"עזבך את ה' אלוקיך" הוא החטא ומה שנאמר אחריו הוא עונשו. חסדע הדברים הוא שאני אקרא לו מכאן ואילך א' ג' ב' ד', כלומר: אל"ף מקביל אל גימ"ל, ואל טביל אל דל"ת. ואם כן - אין פרושו "ולא פחדתי אליך" כמו שאומרים החכמים, לפי שאם פרושו "ולא ראיתי היתה על פניך" עדיין יש חטא ואין עונש.

ועתה, בבאור הפסוק (מלכים ב' ד' י"ג) "הנה חרדת אלינו את כל החרדה הזאת" הראיתי לדעת, שפעל "פחד" ישמש עמו "אל" ומשמעו לשון שמחה שימשח האדם לקראת רעהו ומצפה לראותו, כמו שנאמר (הושע ג' ט') 'פחדו אל ה' ואל טובו" ואומר אני, שמן הלשון הזה "ולא פחדתי אליך" אמר כאן, ונקודו של "פחדתי" - אם קבלה הוא נקבל, ואם לדין - תבכל המקרא חוץ מכאן נאמר "פחד" ולא "פחדה"

יש תשובה. ואומר אני: אל תקרא "פחדתי" (פ"א - פתח, ה' - שוא, דל"ת - קמץ)
אלא "פחדתי" (פ"א - קמץ, חי"ת - פתח, דל"ת - שוא, תי"ו בדגש וחזריק)
והתיבה "פחדתי" - פעל ולא שם. ובין כך ובין כך (= בין אם תקבל את הנקוד
המוצק, בין אם תשאיר בנקוד שבספרינו) ה' הוא הפועל, כי אף "פחדה" שם
הפעולה ודין פעל לו.

וזת פרוש הכתוב בחבורו: דעי נא וראי, שרע עזבך את ה' אלוקיך ומר, שלא
אפחד אליך עוד.

- (1) מה הם הקשיים בפסוקנו שאותם רצו ליישב?
- (2) כמה דעות שונות בישוב הקשיים מובעים בדברי ששת
הפרשנים המרמזים בזה?

- (3) היש להביא ראיה לפרושו של רש"י מאחד הפסוקים הנבאים?
בר' ט"ט כ"ט קברו אותי אל אבותי אל הסערה...
שם' כ"ה ט"ז ונתת אל הארון (וע' רש"י שם)
בר' ל"ז ל"ח כי ארד אל בני אבל שאולה (וע'
רש"י שם)
בם' י"ד י"ד ואמרו אל יושב הארץ הזאת (וע'
רש"י שם)
יר' י"א כ"ג אביא רעה אל אנשי ענתות
יר' ט' ט"ו שקר אתה דובר אל ישמעאל
שם' א' כ' ל"ד ולא אכל לחם... כי געצב אל
דוד כי הכלימו אביו.

- (4) במה אופיני פרושו של אברבנאל כאן לדרכו הפרשנית
ומה חולשת פרושו זה?

- אא (5) במה דומה פרושו של אהרליך לפרושו של המלבי"ם ובמה
חוא שונה ממנו?
מהי חולשת שני הפרושים האלה?

- (6) איזה מכל הפרושים הנ"ל נראה בעיניך קרוב לפרושו
של מקרא, (שים לב להקשר!)

תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ ירושלים קרית משה

העורך: מיכאל פרלמן

שאלות בטעמי מקרא

פרשת מטות-מסעי

במדבר ל"ב ג' עמרות ודיבן ויעזר ובמרת וחשבון ואלעלה ושכם ונגו ובען פרשיותיו.
גמרא ברכות דף ח ע"א: אמר רב חונא בר יהודה אמר רבי אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו
עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עמרות ודיבן שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור
מאריכין לו ימיו ושנותיו.

רש"י ד"ח ואפילו עמרות ודיבן: שאין לו תרגום.
תוספות " " " " " פירש"י אפילו עמרות ודיבן שאין בו תרגום שצריך לקרותו
ג"פ בעברית וקשה אמאי נקט עמרות ודיבן שיש לו מכל מקום תרגום ירושלמי, היה לו
לומר ראובן ושמעון או מסוקא אחרינא שאין בו תרגום כלל. וי"ל משום הכי נקט עמרות
ודיבן אע"ג שאין בו תרגום ידוע אלא תרגום ירושלמי וצריך לקרות ג"פ העברית, מכל
מקום יותר טוב לקרות פעם שלישית בתרגום.

בעל תורת תמימתו (אחרי הביאו את תוספות) והדוחק מבואר, לבד מה שקושייתם הראשונה
במקומה עומדת. ובגה"ש הגיחו שצ"ל דיבן ועמרות לפסוק ל"ד שאין בו כל תרגום,
אבל גם בהג"ה זו לא התישב קושיית התוס' משמות אנשים, והרבה מפרשים טרחו בבואר
דבר זה.

ואני תמה מי מלל לרבותיגו דכונת הגמרא קאי על אחד תרגום, בעוד אשר לדעתי ברור
הדבר דקאי גם על שנים מקרא, והבאור הוא דכל פסוק זה אינו דבוק ומוכרח לחמשך
הפסוקים לא לפגיו ולא אחרי, כי גם אם ידלגו עליו כולו לא יחסר הכונת והמשך ענין
הפרשה, כי אפשר לעבור מפסוק ב' לפסוק ד' - מבלי כל גמגום וחוסר כונה... וחז"א
דלכן אין חיוב בכלל לעבור מקרא שנים מקרא ואחד תרגום, אלא רשאי לדלגו או לומר
רק פעם אחת. קמ"ל ודינו ככל פסוקי התורה.

- (1) מהן הדעות השונות בדבר כוונת מאמר חז"ל?
- (2) האם פירושו של בעל תורה תמימתו מתיישב עם פיסוק הטעמים?